

Тема6. СИСТЕМА ПРАВА.

1. Поняття та структура системи права. Підстави її побудови.
2. Загальна характеристика основних галузей права України.
3. Співвідношення системи права та системи законодавства.

1. Поняття та структура системи права. Підстави її побудови

Існуючий соціальний лад суспільства і держави визначає в кінцевому рахунку ту або іншу систему права, його внутрішню будову. Система права показує, із яких частин складається право, і як вони співвідносяться між собою. Кожному історичному типу права властива своя система, що відбиває особливості цього типу держави. Законодавець не може, довільно видаючи правові норми, змінювати історичний тип права. Він за допомогою правових приписів лише юридично оформлює потреби суспільного розвитку. Отже, в основі системи права лежать юридичні приписи, що групуються у середині її як цілісні композиції. Вони відбивають у системі права такі якості, як *об'єктивність, узгодженість правових норм, їхню єдність, розходження, спроможність відокремлення* та ін.

Правові норми, крім іншого, забезпечують динамізм системи права, роблять рухливими її елементи, забезпечуючи тим самим усталеність системи права в цілому. Як відомо, зі зміною суспільних відносин з'являється необхідність і в нових юридичних нормах, що відбивають ці зміни. Відбувається якісне наповнення структурних елементів системи права, готових до відокремлення відповідно до специфіки регульованих ними суспільних процесів.

Питання про систему права неодноразово було предметом дискусій серед фахівців. Підвищений інтерес до цього питання пояснюється великим теоретичним і практичним його значенням. Від правильного його вирішення залежать напрямки кодифікації законодавства, проведення наукових досліджень у галузі юриспруденції, викладання юридичних наук.

Перша дискусія відбулася у 1938-1940 рр., під час якої були вирішені базові питання цієї проблеми. Друге обговорення було проведено у 1956-1958 рр. на сторінках журналу "Советское государство и право", де знову були порушені деякі питання першої дискусії, зокрема здійснено аналіз, чи виправдала себе система права, сформована в кінці 30-х років. Утретє журнал "Советское государство и право" повернувся до цієї проблеми 1982 р., опублікувавши матеріали засідань круглого столу.

Під *системою* розуміється складноорганізоване ціле, яке містить окремі елементи, об'єднані різноманітними зв'язками та взаємовідносинами. Будь-яка система передбачає два основні компоненти:

- структуру – обумовленість і "набір" стосовно самостійних елементів в рамках єдиного (процесу, явища);
- взаємодію елементів структури.

Структура – стійка єдність елементів, закон зв'язку яких виражає впорядкованість, стійкість відносин, вона забезпечує зберігання цілісності, єдності явища як системи, утворює її каркас. При цьому єдність елементів передбачає їх взаємодію між собою, що є способом існування системи. Завдяки взаємодії кожний елемент набуває своєрідних властивостей, притаманних системі в цілому. Його функціонування без системи неможливе.

Система права – об'єктивно зумовлена внутрішня організація права певного суспільства, яка полягає в єдності і погодженості усіх юридичних норм та диференціації їх за галузями, підгалузями та інститутами.

Можна сказати інакше: *система права* – це науково організована сукупність правових норм, розподілених за групами – правовими інститутами, зведеними у підгалузі, які у свою чергу утворюють галузі – цілісні нормативні утворення.

Основні риси (ознаки) системи права:

- **Єдність та узгодженість системи права.** *Єдність системи права* обумовлюється тим, що, по-перше, все право як самостійне явище ґрунтується на єдиних загальнолюдських принципах гуманізму, справедливості, які є своєрідним каркасом права (норми, що не відповідають цим принципам, не є правовими); по-друге, право в усіх своїх проявах охороняється державою і передбачає можливість застосування державного примусу; по-третє, право обумовлене матеріальними, соціальними, культурними, ідеологічними та іншими умовами життя суспільства, для яких характерна відносна єдність. *Узгодженість системи права* – це обумовлена наявність субординаційних і координаційних зв'язків між нормами, інститутами,

галузями права та відсутність суперечностей всередині цієї системи.

- **Диференціація (поділ) системи права.** Це поняття означає поділ системи на відносно самостійні структурні елементи. В логічній послідовності можна виокремити: а) структуру норми права; б) структуру правових інститутів – поділ їх на окремі правові норми; в) структуру підгалузі права – поділ її на логічно пов'язані між собою правові інститути в межах окремих галузей права; г) структуру галузі права – поділ її на логічно пов'язані між собою правові інститути та підгалузі права; г) структуру системи права – поділ її на логічно пов'язані між собою галузі права.

- **Об'єктивність системи права.** Система права – це не результат свавільного розсуду законодавця, а своєрідний юридичний вираз системи суспільних відносин відповідного людського соціуму. Держава лише надає форми (оформлює) тій чи іншій системі права, її галузям, інститутам, які склалися об'єктивно.

Дослідження системи права варто продовжити з попереднього вирішення питання про структурні елементи і критерії побудови системи.

Структура системи права – це внутрішня організація права певного суспільства, яка визначена інтересами держави та потребами практики правового регулювання.

Структурні елементи системи права:

- 1. Правова норма** – первинний, окремо взятий найменший структурний компонент, із якого складаються інститути і галузі права; це загально-обов'язкове, формально визначене правило поведінки людей, що має загальний характер, встановлюється або санкціонується державою, народом (в ході референдуму), іншими уповноваженими суб'єктами для регулювання суспільних відносин і забезпечується державним авторитетом і примусом.

- 2. Інститут права** – це уособлена група юридичних норм, які регулюють певну групу (вид) однорідних суспільних відносин. Інститут права – це

перша після норми права правова спільність (наприклад, інститут громадянства та інститут виборчого права в конституційному праві, інститути "купівлі-продажу", "спадкування", "дарування" в цивільному праві, інститут відповідальності посадових осіб в адміністративному праві, та ін.).

Інститут права регулює окрему ділянку, фрагменти, сторони суспільного життя. Він є складовою частиною однієї або кількох галузей права, характеризується тим, що: а) регулює вид більш чи менш значущих суспільних відносин; б) є логічно замкнутою, відокремленою сукупністю норм; в) функціонує автономно, тобто має можливість здійснювати регулювання суспільних відносин незалежно від інших інститутів права (але це не означає, що інститут права не має зв'язків з іншими інститутами права).

Головне призначення інститутів права – у межах своєї групи однорідних суспільних відносин забезпечити суцільне, відносно закінчене регулювання.

Інститути права поділяються на галузеві (інститут спадкування) та міжгалузеві (інститут відповідальності за екологічні правопорушення), матеріальні (інститут підряду) та процесуальні (інститут порушення кримінальної справи), регулятивні (інститут міни) та охоронні (інститут кримінальної відповідальності).

3. Родинні інститути однієї й тієї самої галузі права утворюють підгалузі права. **Підгалузь права** – окрема частина галузі права, що об'єднує норми й інститути, які регулюють спеціальні види суспільних відносин.

На відміну від правових інститутів підгалузь права не є обов'язковим компонентом кожної галузі. Вона виникає тільки у великих за своїм обсягом та за характером галузях права. Так, наприклад, у складі конституційного права вирізняють такі підгалузі, як парламентське, муніципальне право; в цивільному – право власності, зобов'язальне, авторське, спадкове право; у фінансовому – бюджетне, банківське, податкове право.

Галузі права, для яких характерні невеликі обсяги нормативного матеріалу, тісна консолідація, компактність не мають у своєму складі підгалузей права. До них, наприклад, належить процесуальні галузі права.

4. Галузь права – це відносно самостійна сукупність правових норм, спрямована на регулювання певної сфери якісно однорідних суспільних відносин специфічним методом правового регулювання.

Галузь права, найбільший структурний підрозділ і центральна ланка права, найповніше виражає "групові" особливості правового регулювання. Вона являє собою юридичну цілісність, тобто таку сукупність норм, що зосереджені у взаємопов'язаних правових інститутах. Поєднуючи в один комплекс правові інститути, галузь права тим самим забезпечує регулювання, стабільність цілої сфери життєдіяльності суспільства. В цьому полягає її інструментальна цінність. Тому галузь права можна також визначити і як сукупність логічно взаємопов'язаних правових інститутів, що регулюють відповідну сферу суспільних відносин (майнових, трудових, сімейних тощо).

Поділ системи права на галузі й інститути ґрунтується на певних критеріях. Основою побудови системи права зазвичай вважають два критерії, які використовують у їх єдності і взаємодії – **предмет і метод правового регулювання**, які виступають як системоутворюючий фактор.

Предмет правового регулювання – це сукупність якісно однорідних суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню (відповідає на запитання "що?").

Предмет правового регулювання вказує, на яку групу суспільних відносин спрямований вплив норм права; він є *матеріальним критерієм* розподілу норм права на його структурні частини. Наприклад, предметом екологічного права є відособлена група суспільних відносин у раціональному використанні природних ресурсів й охороні навколишнього середовища. Предмет аграрного права складають суспільні відносини у сфері організації і діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Предмет земельного права – суспільні відносини у сфері раціонального використання і охорони земель. Предмет адміністративного права – управлінські відносини. Предмет трудового права – трудові відносини і т.д. Кожна галузь права має свою, відносно відокремлену, сферу регулювання.

Об'єктивний зміст і специфіка відповідних суспільних відносин є незалежними від законодавця.

Відмежування предмета правового регулювання однієї галузі від іншої здійснюється на основі виявлення якісної однорідності складових його елементів: ➤ суб'єктів (як індивідуальних так і колективних); ➤ їх поведінки (дії чи бездіяльності); ➤ об'єктів, тобто предметів та явищ навколишнього світу, з приводу яких люди вступають у взаємозв'язок; ➤ соціальних фактів (обставин, випадків), які є безпосередніми підставами виникнення чи припинення відповідних правових відносин.

Отже, предмет правового регулювання зазвичай розглядають як визначальний критерій системи права. Він – головна, об'єктивна підстава для розподілу правових норм за галузями права. Його доповнює метод правового регулювання.

Метод правового регулювання – це сукупність прийомів та засобів правового впливу, за допомогою яких держава здійснює необхідний вплив на вольову поведінку учасників суспільних відносин (відповідає на запитання "як?").

Він є юридичним критерієм, який значною мірою залежить від предмета. Але на відміну від предмета метод може формуватися і під впливом законодавця, який, окрім тих засобів регулювання суспільних відносин, що об'єктивно склалися, може обирати власні засоби правового впливу на них, комбінувати ці засоби і прийоми. З цієї точки зору правовий метод являє собою певний набір юридичного інструментарію, завдяки якому державна влада здійснює необхідний вплив на суспільні відносини з метою спрямування їх розвитку в бажаному напрямку.

Метод правового регулювання має такі структурні компоненти:

- встановлення меж регулювання відносин;
- видання нормативних актів, що передбачають права й обов'язки суб'єктів;
- наділення учасників суспільних відносин правоздатністю і дієздатністю, що дозволяють їм вступати в різноманітні правові відносини;
- визначення міри відповідальності у випадку порушення цих установлень.

Кожна галузь права має свій специфічний метод правового впливу на суспільні відносини. Метод правового регулювання є багато в чому орієнтованим на способи правового регулювання: дозволення, зобов'язування, заборони.

Загальними є два методи правового регулювання:

- **Імперативний (централізований) метод** – це метод владних приписів, що містять у собі, як правило, норми-заборони. Він використовується, в основному, у кримінальному, адміністративному і деяких інших галузях права.

- **Диспозитивний (децентралізований) метод** дає суб'єктам відому альтернативну можливість вибору варіантів поведінки в межах закону. Цей метод більш притаманний цивільному, комерційному праву та ін.

Висновки з першого питання:

Система права – об'єктивно зумовлена внутрішня організація права певного суспільства, яка полягає в єдності і погодженості усіх юридичних норм та диференціації їх за галузями, підгалузями та інститутами.

2. Загальна характеристика основних галузей права України

Основоположне значення має поділ системи права на ряд галузей залежно від предмета та методу правового регулювання, особливостей їх юридичного режиму. Зупинимось на головних з них.

Конституційне право — це сукупність правових норм, які регулюють становище людини в суспільстві і державі, принципи суспільного і політичного ладу, організацію і діяльність системи органів держави і органів місцевого самоврядування. В системі суспільних відносин, які становлять предмет цієї галузі, головне місце посідають відносини між людиною, суспільством і державою. Саме вони визначають устрій держави і її функціонування. Природа цих відносин обумовлює і методи регулювання. Домінуючим методом є імперативний. Норми конституційного права, які тісно пов'язані з владними відносинами, мають зобов'язальний і заборонний характер; а ті, що пов'язані з регулюванням статусу людини і громадянина, — переважно дозвільний характер. Норми конституційного права є провідними щодо норм інших галузей права, їх базовим нормативним матеріалом. Головним джерелом українського конституційного права є Конституція України 1996 року, конституційні закони.

Цивільне право — це сукупність правових норм, які регулюють сферу майнових і пов'язаних з ними особистих немайнових відносин (ім'я, честь, гідність, авторство). Вони виникають з приводу володіння, користування та розпорядження власністю, набуття її та відчуження, купівлі, продажу, спадкоємства тощо між різними суб'єктами права — фізичними і юридичними особами.

Суттєвими ознаками суспільних відносин, які регулюються нормами цивільного права, є наявність у них вільних (автономних) і рівних суб'єктів права (позивач — відповідач, замовник — підрядчик та ін.); відсутність

відносин влади і супідрядності, що проводить чітку межу між предметом цивільного права і предметом адміністративного, фінансового права. Така природа відносин обумовлює диспозитивний (автономний) метод правового регулювання суспільних відносин, який є головним для цієї галузі права.

В умовах становлення ринкових відносин роль цивільного права зростає. Без розвинутого, цивілізованого ринку формування громадянського суспільства та побудова правової держави практично неможлива.

Адміністративне право — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органів держави. Вони і є предметом правового регулювання, їх особливістю є те, що однією із сторін тут завжди виступає державний орган або посадова особа. Тому в основі правового регулювання лежить метод владних приписів (імперативний метод) через накази, вказівки. Йому властиві ієрархія і субординація по службі, встановлення відповідальності за доручену ділянку та інше.

Фінансове право — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані з діяльністю держави по формуванню й виконанню державного бюджету, з грошовим обігом, банківськими операціями, кредитами, позиками, податками. Суб'єктами цих відносин, окрім органів держави, виступають всі юридичні та фізичні особи. Фінансова діяльність значною мірою має виконавчо-розпорядчий характер, що і визначає методи правового регулювання. Ними є владні приписи, контроль, ревізії. В умовах переходу до ринку все більше розкриваються межі самостійності суб'єктів фінансової діяльності.

Трудове право — це сукупність правових норм, які регулюють відносини між наймодавцем і працівниками. Вони охоплюють такі питання: організація праці, її оцінка і оплата; умови виникнення, зміни та припинення трудових відносин, а також пов'язані з ними відносини по соціальному забезпеченню, пенсійному обслуговуванню; робочий час та час відпочинку тощо. Суб'єктами трудових відносин є робітники, державні, приватні, суспільні та кооперативні організації, профспілки. Провідними методами регулювання трудових відносин є заохочення, стимулювання.

Земельне право — це сукупність норм права, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням землею. Це питання землекористування і землеустрою, зберігання і розподілу земельного фонду, визначення правового режиму різних видів землі

відповідно до їх адміністративно-господарського призначення (державні, фермерські, орендні тощо). Головні методи правового регулювання – дозвіл, спеціальний дозвіл, заборони.

Екологічне право — це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері освоєння, використання і охорони суспільством, державою, господарськими суб'єктами і громадянами природного середовища з метою зберігання природних багатств, запобігання екологічно шкідливого впливу господарської та іншої діяльності на середовище проживання людини.

Норми цієї галузі права встановлюють механізм охорони природи, порядок проведення екологічної експертизи і екологічного контролю за додержанням вимог природоохоронного законодавства і нормативів якості навколишнього природного середовища. Ця галузь сприяє і служить реалізації конституційного права громадян на безпечне природне навколишнє середовище.

Кримінальне право — це сукупність правових норм, які визначають коло суспільно небезпечних діянь (злочинів) і міри покарання, що застосовуються до злочинців. Норми цієї галузі встановлюють правомочність компетентних органів держави щодо осіб, які скоїли злочин, підстави та умови притягнення їх до відповідальності; види і системи санкцій, склад конкретних діянь, форми і ступінь вини тощо. Метод регулювання, який використовується в галузі кримінального права, — імперативний (метод заборони).

Цивільне процесуальне право — це сукупність норм права, які регулюють порядок розгляду цивільних справ. Норми цієї галузі права встановлюють права і обов'язки сторін, між якими виникла суперечка про право, судових і прокурорських органів з приводу судового розгляду цивільних справ; визначають порядок подачі позовів до суду, підсудність та інші питання, які виникають у зв'язку з розглядом цивільних справ.

Кримінально-процесуальне право — це сукупність правових норм, які регулюють діяльність органів слідства, прокуратури, суду в розслідуванні злочинів і розгляду кримінальних справ у суді. Особливістю цієї галузі права є те, що вона постає як необхідна умова реалізації норм кримінального права шляхом встановлення чіткої регламентації прав і обов'язків органів та осіб у процесі розслідування і судового розгляду. Провідним методом правового регулювання є імперативний (зобов'язальний).

Висновки з другого питання:

Система права поділяється на ряд галузей залежно від предмета та методу правового регулювання, особливостей їх юридичного режиму.

3. Співвідношення системи права та системи законодавства

Категорія “система законодавства” є однією з найпоширеніших у сучасній юридичній науці та юридичній практиці. Важливе місце вона посідає і в теорії права. Особливістю цього поняття (категорії) є його використання для позначення певних сукупностей, не завжди однакових за формою і за рівнем юридичної сили нормативно-правових актів, які приймаються різними органами держави, посадовими особами, самоврядувальними організаціями. В одних випадках мають на увазі тільки сукупність законів; в других — закони, укази Президента України і урядові постанови (саме так витлумачив термін “законодавство” Конституційний Суд України у своєму рішенні від 9 липня 1998 року, додавши до них “чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України...”); в третіх — і це майже стало традиційним — усю діючу в межах країни (держави) сукупність нормативно-правових актів. В останньому випадку це поняття інколи не точно використовується як синонім поняття “право”, бо система законодавства — це передусім форма права, тобто засіб існування, вираження і організації його норм у цілісну, внутрішньо узгоджену систему. Саме завдяки законодавству стає можливим виокремлення правових норм із інших систем нормативного регулювання, формування права як цілісного нормативного явища і культурної цінності суспільства.

Під системою законодавства умовно, згідно з термінологією, що склалася в навчальній літературі, маємо на увазі усю систему чинних, взаємодіючих нормативно-правових актів. В більш повному обсязі це поняття може бути визначене як форма існування права, спосіб надання юридичного значення нормам права, засіб їх організації та поєднання в конкретні статті, нормативні приписи, нормативно-правові акти, інститути і галузі законодавства.

Системі законодавства притаманна низка ознак, які характеризують її як статичну і функціональну. Так, по-перше, вона, як форма права, є елементом більш широкої за обсягом правової системи.

По-друге, система законодавства має вертикальну (ієрархічну) будову. Це означає, що нормативно-правові акти розташовані в ній залежно від їх юридичної сили, яка визначається місцем відповідного органу в державному

апараті. По-третє, вона характеризується цілісністю, системністю, єдиною спрямованістю. Кожний нормативно-правовий акт діє, хоча і самостійно, але в єдиній системі відповідно до тих завдань 5 цілей, які закріплені в Конституції, законах, інших вищих за юридичною силою актах. Окрім того, кожний нормативно-правовий акт перебуває в ієрархічних, супідрядних зв'язках з іншими нормативними актами. По-четверте, система законодавства має інтегративний характер. Ця її властивість виражається в тому, що вона водночас є і юридичним джерелом права, і формою його існування. Від того, наскільки оптимально система законодавства інтегрує в собі нормативно-правовий матеріал, залежить ефективність правового регулювання.

Важливим теоретичним і практичним завданням є встановлення правильного співвідношення між системою права і системою законодавства, вирішення його на належному рівні має на меті забезпечити доступність законодавства, скорочення непотрібної кількості актів, її узгодженість між собою та ін. При цьому важливо мати на увазі ще одну обставину. Історично склалося так, що термін “право” використовується не тільки в юридичному розумінні. Його застосовують при визначенні як правових, так і таких можливостей, які впливають із корпоративних норм, зокрема з статутів політичних партій при визначенні прав і обов'язків їх членів. Щодо терміна “законодавство”, то він склався в добу Нової історії, коли буржуазні демократичні держави (перший вид держави громадянського типу) почали масово закріплювати в письмовій формі нормативи, що склалися в результаті багаторазового повторення певного виду відносин. Внаслідок цього термін “законодавство” набув винятково юридичного значення. Ним стала позначатись сукупність нормативно-правових актів, що мають юридичну силу в результаті їх видання і захисту державою.

Однією із форм взаємодії права і законодавства є їх взаємовплив у процесі формування та розвитку. Законодавство може істотно впливати на розвиток формування права. В одних випадках цей вплив зводиться до оформлення права. Відбувається це тоді, коли суспільні відносини набули очевидної юридичної значущості (визначається це передусім їх повторюваністю). В інших випадках — законодавство може викликати до життя право, окремі його підрозділи. Наприклад, закони про підприємництво, про власність в Україні сприяли формуванню галузей підприємницького права, істотно вплинули на розвиток цивільного права. Важливим напрямком впливу законодавства на розвиток права є формуванню правових режимів кожної галузі права. Тут без участі держави право, по суті, не змогло б набути тих якостей, що перетворили б його на одну із загальнолюдських

цінностей. Зворотна сторона їх взаємодії — це вплив права на формування та розвиток законодавства, завдяки чому воно набуває певних якостей як з точки зору його змісту, так і з точки зору форми.

Отже, система законодавства і система права є поняття одного ряду, але вони не тотожні. Це дає підставу розглядати і характеризувати ці системи як відносно самостійні категорії і явища з притаманними їм ознаками. Ці ознаки і є важливими показниками відмінностей між ними.

Які ж це ознаки? Зупинимося на них:

1) право є завжди вираженням справедливості. Закони та інші нормативно-правові акти можуть виражати як справедливість (бути правовими), так і несправедливість (бути неправовими);

2) якщо система права має об'єктивний характер, то система законодавства залежить від суб'єктивного фактора — діяльності законодавця, інших суб'єктів правотворчих повноважень;

3) право як явище завжди виступає як система норм, а законодавство як система нормативно-правових актів;

4) ці системи різняться своїми первинними елементами. Якщо для системи права первинним елементом є норма права, то для системи законодавства ним є нормативно-правовий припис. Юридичні норми — це той будівельний матеріал, з якого складаються конкретні галузі права. В законодавстві ці норми втілюються в окремих статтях нормативного акта або приписах всередині статей;

5) система законодавства і система права не збігаються за обсягом. Система законодавства ширша за систему права, оскільки дуже часто включає те, що не може бути віднесеним до норм права, — різні програмні положення, вказівки на мету і мотиви видання тих чи інших актів;

6) системи різняться за значенням і роллю, які має для них предмет і метод правового регулювання. Якщо, наприклад, для галузі права характерна однорідність суспільних відносин, що нею регулюються, а також застосування одного головного методу правового регулювання, то для галузі законодавства це не обов'язково. Предмет галузі законодавства становлять, як правило, різнорідні суспільні відносини, а саме: відносини в державному управлінні, відносини в народному господарстві, види господарської діяльності тощо. Різними в цьому разі є і методи, що застосовуються для регулювання суспільних відносин галузями законодавства;

7) система права і система законодавства різняться за своєю внутрішньою (вертикальною) будовою. Так, відносно системи права поняття “вертикальна структура” має умовний характер, для неї характерна логічна побудова за обсягом — норма права, інститут права, підгалузь права, галузь права. Вертикальна ж структура системи законодавства має ієрархічний характер, оскільки вона побудована відповідно до юридичної сили нормативно-правових актів, яка передусім визначається місцем правотворчого органу в державному механізмі.

Висновки з третього питання:

Важливим теоретичним і практичним завданням є встановлення правильного співвідношення між системою права і системою законодавства, вирішення його на належному рівні має на меті забезпечити доступність законодавства, скорочення непотрібної кількості актів, її узгодженість між собою та ін.

Висновки до теми:

Система права – об'єктивно зумовлена внутрішня організація права певного суспільства, яка полягає в єдності і погодженості усіх юридичних норм та диференціації їх за галузями, підгалузями та інститутами.

Система права поділяється на ряд галузей залежно від предмета та методу правового регулювання, особливостей їх юридичного режиму.

Важливим теоретичним і практичним завданням є встановлення правильного співвідношення між системою права і системою законодавства, вирішення його на належному рівні має на меті забезпечити доступність законодавства, скорочення непотрібної кількості актів, її узгодженість між собою та ін.